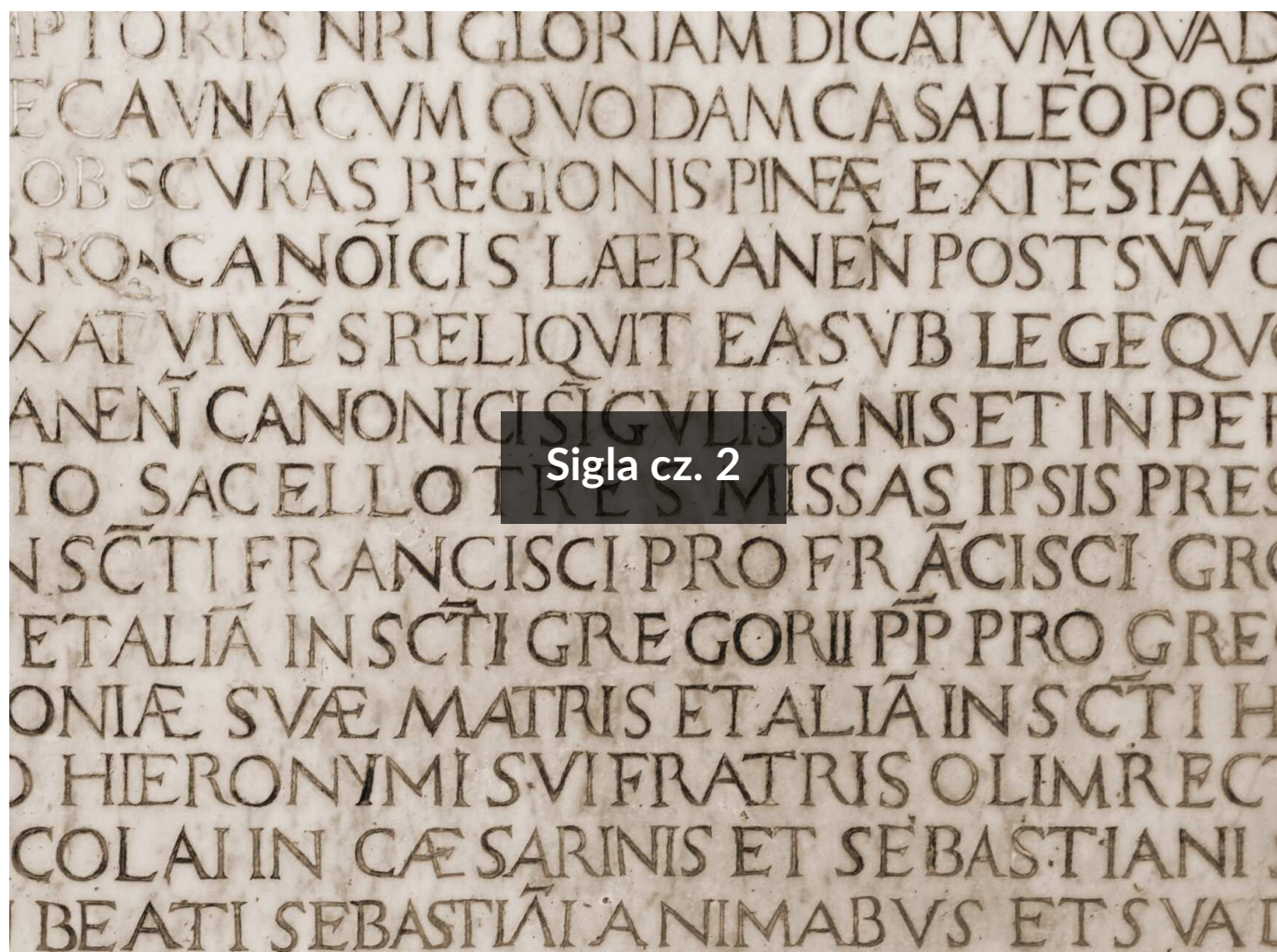

A X AT VIVĒ S RELIQVIT EASVB LEGE QVOI
RANENĀ CANONICI SĪGVLISĀ NISET IN PERP
CTO SACELLO TRE S MISSAS IPSIS PRESE
IN SĀTI FRANCISCI PRO FRĀCISCI GROS
IS ET ALĪA IN SĀTI GREGORII PĀ PRO GREGO

Sigla cz. 2

- [Sigla cz. 2](#)

Sigla cz. 2

Ważne daty

95 - 46 p.n.e. Lata życia Katona Młodszeo Utyceńskiego.

63 p.n.e. - [Katon Młodszy](#), jako trybun ludowy, wygłosił mowę, która przesądziła o skazaniu na śmierć członków spisku Katyliny

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

I. W zakresie kompetencji językowych. Uczeń:

8. dokonuje następujących transformacji gramatycznych w zakresie morfologii:

q) potrafi korzystać ze słownika łacińsko-polskiego przy sporządzaniu przekładu;

II. W zakresie kompetencji kulturowych. Uczeń:

14. potrafi rozpoznać i poddać interpretacji w kontekście kultury greckiej i rzymskiej oraz kultur późniejszych następujące kluczowe zjawiska z zakresu tradycji antycznej

i recepcji antyku:

- a) obecność tradycji greckiej i rzymskiej we współczesnym życiu publicznym i kulturalnym,
- b) przetworzenia motywów kulturowych greckich i rzymskich w kulturze późniejszej polskiej i światowej na płaszczyznach: literackiej, sztuk plastycznych, sztuk wizualnych.

III. W zakresie kompetencji społecznych. Uczeń:

5. dzięki poznaniu źródeł kultury polskiej, europejskiej i światowej staje się jej świadomym odbiorcą i uczestnikiem.

Nauczysz się

charakteryzować pojęcie sigła;

określać genezę powstania sigła;

identyfikować sigła w tekście.

Sigla

W trakcie ostatniej lekcji dowiedzieliście się, czym są sigła. Przypomnijmy więc tylko, że sigła to skrócenia wyrazów tworzone na zasadzie suspensji. Wyraz skraca się w taki sposób, że pozostaje z niego tylko część początkowa. Rzymianie pozostawiali najczęściej pierwszą literę danego słowa, ale zdarzało się także, że sigła tworzone z pierwszych dwóch lub trzech liter.

Podczas ostatniej lekcji powiedzieliśmy również, że sigła stosowano między innymi po to, aby zaoszczędzić czas piszącego. **Stenografia**, czyli system pisania skrótami, miała więc swoje początki już w starożytności.

System stenograficzny

Za pierwszego wynalazcę systemu stenograficznego można uznać Tirona - wyzwolenca, sekretarza i przyjaciela najsłynniejszego mówcy w dziejach, czyli Marka Tulusza Cyncerona. Cały system wymyślonych przez niego znaków nosi nazwę *notae Tironianae*.

To od ich znajomości swoją nazwę mieli wywodzić tak powszechni w średniowieczu w różnych kancelariach notariusze. Szacuje się, że w użyciu mogło być nawet 13 000 not.

1. Ostatni ślad używania not tyrońskich datowany jest na XI wiek.

Ręka skryby, online-skills, CC BY 3.0

1. Ważnym zabytkiem, w którym noty tyrońskie zostały poświadczone jest cały zbiór pism dyplomatycznych Karolingów i Merowingów. Da się jednak zauważyć, że wraz z upływem czasu, owa okazała ilość not przestała być w użyciu jako faktyczne znaki, a była mechanicznie przepisywana. Zostały zachowane jedynie te, które oznaczały często występujące słowa.

Skryba, online-skills, CC BY 3.0

Skrócona metoda zapisu

CAPVT I.			COMMENTARIVS I.			Gruteri pagg. 1, 2		
1	AB	Gr. p. 1	24	et	48	sed si	72	secum
2	Ad		25	etenim	49	sed ut	73	inicum
3	con	1	26	sese	50	sed cum	74	perinicum
4	de		27	circum	51	nam	75	absque
5	di		28	circa	52	iam	76	denique
6	dis		29	circiter	53	tam	77	sique
7	ex		30	an	54	tamquam	78	ui
8	in		31	ac	55	tamen	79	mi
9	ob		32	nescio	56	veruntamen	80	hi
10	per		33	nescit	57	etiam	81	hii
11	pro		34	alut	58	sed etiam	82	sic
12	prae		35	ter	59	sed tamen	83	sicne
13	re		36	inter	60	etiam atque etiam	84	si
14	se		37	praeter	61	etiamsi	85	sine
15	sub		38	super	62	etiamnum	86	desine
16	trans		39	insuper	63	etiamnunc	87	forte
17	a		40	desuper	64	etiamne	88	si forte
18	te		41	exsuperat	65	et tamen	89	etsi
19	ne		42	subter	66	adtamen	90	etsi forte
20	ni		43	me	67	si tamen	91	tametsi
21	num		44	nec	68	cum	92	tametsi forte
22	enim		45	neque Gr. 2	69	tecum	93	nisi
23	enimvero		46	atque	70	aecum	94	nisi forte
			47	sed	71	mecum	95	nisi si

23* enim vero iudicis 25* etenim vero 25b etenim vero iudicis 29* circulus: circulum
29b circellus: circellus: circuitum 36* interim 37* praeterim 40. 41
61* etiamnum 64* etiamni

1. Pierwsza skrócona kompleksowa metoda zapisu, zwiększająca niewątpliwie jego szybkość, nieprzypadkowo powstała w czasach zmierzchu Republiki Rzymskiej.

Wilhelm Schmidt, „Commēntārii notārū tīrōniānārū cum prolegomēnīs adnotātiōnibus criticīs et exēgētīcīs notārūque indice alphabētīcō”, 1893 r., Leipzig, Niemcy, wikimedia.org, domena publiczna

Władysław Semkowicz napisał: *w czasie gdy z trybun senatu, komicjów i sądów rzymskich rozbrzmiewały rewolucyjne nieraz mowy przedstawicieli zwalczających się zażarcie stronnictw, jako zapowiedź upadku chwiejącego się trzeszczącego w swych posiadach starego porządku republikańskiego, potrzeba posiadania pełnego tekstu mowy, w której nieraz jedno słówko mogło ważyć na szali, stała się zarówno dla przyjaciół, jak i nieprzyjaciół mówcy, szczególnie pilna i konieczna.* [Źródło: W. Semkowicz, *Paleografia łacińska*, wyd. III, Kraków 2011, s. 409.]

Ćwiczenie 1

Początki stenografii, czyli systemu pisania skrótami, datuje się na

okres powstania Republiki Rzymskiej

koniec Republiki Rzymskiej

koniec Pryncypatu

Pismo łacińskie

Pismo łacińskie nie nadawało się jednak do szybkiego pisania. Stosowany przez Rzymian system skrótów najczęściej używanych wyrazów i zwrotów, takich jak np. sigła, również nie rozwiązywał problemu. Pierwszy raz *notae Tirōniānae* miały zostać zastosowane podczas mowy [Katona Młodszego](#). Informacje te przekazał nam Plutarch, jeden z najsłynniejszych historyków starożytności.

Katon czytający Fedona przed popełnieniem samobójstwa, online-skills, CC BY 3.0

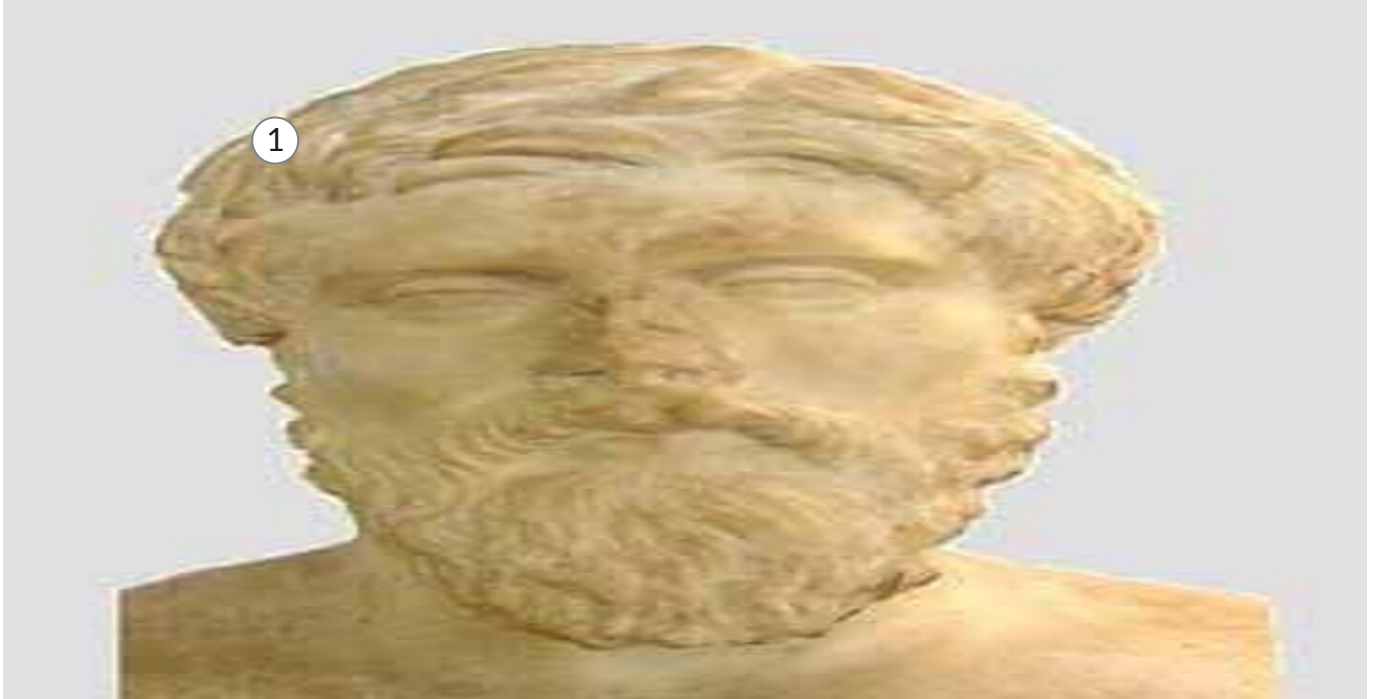
Oto jak Mieczysław Brożek [przetłumaczył fragment](#) biogramu Katona Młodszego z *Żywotów sławnych mężów* Plutarcha z Cheronei:

Zanim Katon objął stanowisko trybuna ludowego za konsulatu Cyncerona, wspierał jego działalność wielu różnymi zmaganiem, zwłaszcza w zakończeniu przez niego wielkimi sławnymi wysiłkami sprawy Katyliny. Katyliną bowiem wprowadzał zgubny i całkowity przewrót w ustroju rzymskim wzniesając bunty, walki i zamieszki, a gdy mu tego dowiedział Cynceron, uszedł z miasta. Ale Lentulus, Cetegus i liczni inni zaprzysiężeni spiskowcy, zarzucający Katylinie tchórzostwo, małość i brak odwagi, sami postanowili Rzym całkiem zniszczyć pożarem, by wśród odstępstwa od związku z nim wielu plemion, wśród wojen zewnętrznych istniejący ustrój całkowicie obalić. Kiedy jednak ich plany wyszły na jaw, jak to czytamy w pismach Cyncerona, który w senacie postawił odpowiedni wniosek, pierwszy zabrał głos Syllanus, wyznając, że ludzie ci winni być najsurowiej ukarani. Podobnie wszyscy dalsi, aż do Cezara, przyłączyli się do jego zdania. Cezar powstał – a był świetnym mówcą – i cały w mieście zamęt i niepokój rozważał raczej jako materiał do własnych planów, nie tyle chcąc pożar gasić, ile go rozdmuchać, i apelując do ludzkich uczuć, dla pozyskania sobie przychylności, orzekł, że bez sądu nie pozwoli tych ludzi stracić, lecz tylko zamknąć pod strażą. W ten sposób zmienił zdanie senatu bojącego się ludu i nawet Syllanus wycofywał się twierdząc, że i on nie mówił o straceniu, lecz o uwięzieniu: to bowiem jest dla Rzymianina nade wszystko ostateczną karą.

Wobec takiego obrotu rzeczy, gdy wszyscy przychylali się do łagodniejszego i bardziej ludzkiego zdania, powstał Katon przeciw temu stanowisku i od razu grzmiał słowem pełnym oburzenia i gniewu: skarcił Syllanusa za chwiejność, zaatakował Cezara, że pod pozorem myśli ludowej i humanitarnego słowa chce zburzyć istniejący ustrój publiczny i że zastrasza senat tym, czego sam winien się bać i przy tym, co zaszło, jest zadowolony, że sam wychodzi bezkarny i niepodejrzany: on, który tak jawnie i zuchwale chce ratować publicznych wrogów i nie uważa, by należało żałować, że taka i tak wielka ojczyzna jest tak bliskim zagrożona upadkiem, lecz nad tymi, których natura nigdy nie powinna była wydać na świat, łązy leje i ubolewa, gdyby mieli zginać i uwolnić ojczyznę od tak wielkiego przerażenia, tak wielkich nieszczęść.

Mówią, że z mów Katona zachowała się tylko ta jedna, dzięki Cynceronowi, który swych sekretarzy wyróżniających się szybkością pisania nauczył znaków mających w małych i krótkich formach wyrażać treść wielu liter i rozmieścił ich tu i ówdzie w sali posiedzeń senatu. Przedtem jeszcze nie uczono i nie posiadano tak zwanych *znakopisów*. Dopiero wtedy, jak mówią, stawiano w tym pierwsze kroki.

Katon więc zwyciężył, odmienił zdanie obecnych i uchwalono dla owych ludzi karę śmierci.

1. Mówią, że z mów Katona zachowała się tylko ta jedna, dzięki Cynceronowi, który swych sekretarzy wyróżniających się szybkością pisania nauczył znaków mających w małych i krótkich formach wyrażać treść wielu liter i rozmieścił ich tu i ówdzie w sali posiedzeń senatu. Przedtem jeszcze nie uczono i nie posiadano tak zwanych *znakopisów*. Dopiero wtedy, jak mówią, stawiano w tym pierwsze kroki.

Autor nieznan, „Popiersie Plutarcha”, ok. 125 r. n.e., Muzeum Archeologiczne w Delfach, wikimedia.org, CC BY-SA 4.0

Zadania

Ćwiczenie 2

Po przeczytaniu fragmentu biogramu Katona Młodszeo, zaznacz te z poniższych zdań, które są prawdziwe.

Cynceron nie miał żadnego udziału w ustaleniu systemu pisanía skrótami.

Katon Młodszy przemawiał przeciwko tezoł Juliusza Cezara.

Katon Młodszy był sojusznikiem Cyncerona.

Ćwiczenie 3

Dlaczego Katon Młodszy miał przydomek Utyceński?

Był to jego przydomek dziedziczny.

Albowiem utykał.

Popęcił samobójstwo w Utyce.

Ćwiczenie 4

Sigła bardzo często można napotkać w treści listów. Poniżej znajduje się krótka wiadomość, którą Marek Tulliusz Cynceron posłał swojej żonie Terencji. Zamieszczone są w niej liczne sigła, które zapisano pogrubioną czcionką. Przeczytaj ze zrozumieniem treść listu, w razie potrzeby korzystając ze słownika polsko łacińskiego, a następnie w miejscu zamieszczonych skrótów wstaw ich rozwinięcia.

Tullius Terentiae suae s.d.

S.v.b.e.

e.v. . Dā operam, ut convalēscās; quod opus erit, ut rēs tempusque postulat, prōvideās atque administrēs et ad mē dē omnibus rēbus quam saepissimē litterās mittās. Valē.

XXII. Scr.

Brundisiī Kalendīs Septembribus a.u.c. 707.

Scrībēbam

salūtem dīcit

ab Urbe conditā

ego valeō

sī valēs bene est

Ćwiczenie 5

Już wiesz, że sigła często występują w treści listów. Poniżej wypisane są inne sigła, które również można napotkać, czytając dokumenty prywatne. Połącz je w pary z ich rozwinięciami a następnie dobierz do nich właściwe tłumaczenia na język polski. W razie potrzeby skorzystaj ze słownika łacińsko-polskiego.

a.m., etc., ex. g., p.m., A.D., Viz., q.e.d, i.e.

P.S.	post scrīptum	Po piśmie
a.m.		
etc.		
ex. g.		
p.m.		
A.D.		
Viz.		
q.e.d		
i.e.		

Ćwiczenie 6

Przypomnij sobie w jaki sposób rozwinąć skrót S.V.B.E.E.Q.V. i ustaw zamieszczone poniżej wyrazy w odpowiedniej kolejności.

sī

bene

valeō

quoque

ego

valēs

est

Ćwiczenie 7

Powtórz poznane w trakcie lekcji sigła, wybierając właściwe spośród poniżej wypisanych i łącząc je w pary z odpowiadającymi im hipotetycznymi sytuacjami. Które sigła należy zastosować jeżeli...

Chcesz przywołać konkretny przykład., Chcesz napisać, że dane wydarzenie miało miejsce w konkretnym roku po narodzeniu Chrystusa., Chcesz uczynić jeszcze jeden dopisek do napisanego już listu., Nie chcesz wymieniać innych, podobnych elementów., Chcesz napisać, że coś miało miejsce po południu., Chcesz napisać nagłówek listu., Chcesz napisać, że dane wydarzenie miało miejsce w konkretnym roku po założeniu Rzymu., Chcesz coś dokładniej wytłumaczyć., Chcesz rozpocząć list.

Chcesz przywołać konkretny przykład.		
Chcesz napisać, że dane wydarzenie miało miejsce w konkretnym roku po narodzeniu Chrystusa.		
Chcesz uczynić jeszcze jeden dopisek do napisanego już listu.		
Nie chcesz wymieniać innych, podobnych elementów.		
Chcesz napisać, że coś miało miejsce po południu.		
Chcesz napisać nagłówek listu.		
Chcesz napisać, że dane wydarzenie miało miejsce		

w konkretnym roku po założeniu Rzymu.	
Chcesz coś dokładniej wytłumaczyć.	
Chcesz rozpocząć list.	

Słowniki

Słownik pojęć

Katon Młodszy

urodzony w roku 95 p.n.e. Polityk i filozof rzymski. Jeden z głównych przywódców partii senackiej, nieprzejednany zwolennik ustroju republikańskiego. Popierał stanowisko Cyncerona w sprawie Katyliny, zwalczał ze wszystkich sił triumwirat. W r. 49 stanął po stronie Pompejusza, po przegranej bitwie pod Farsalos uciekł do Afryki, gdzie powierzono mu obronę miasta Utyki. W 46 r. p.n.e., gdy dowiedział się o klęsce pod Thapsus, popełnił w Utyce (stąd przydomek) samobójstwo. Jako filozof był zwolennikiem stoików.

Marek Tulliusz Tiro

urodzony w roku 109 p.n.e. Został wyzwolony przez Marka Tulliusza Cyncerona, stąd pełne brzmienie jego nazwiska. Był bibliotekarzem i sekretarzem Cyncerona, który powierzał Tironowi nawet ustalanie z kopistami tekstu swoich dzieł. Tiro był autorem (niezachowanego) życiorysu Cyncerona, wydał zbiór dowcipnych powiedzeń Cyncerona oraz zbierał i porządkował jego listy, przygotowując je do wydania. Zastąpił jako wynalazca systemu pisania skrótami, tzw. *notae Tironianae*. Zmarł w 4 r. p.n.e.

Stenografia

system pisania skrótami, zwiększający szybkość i zwięzłość zapisu. Starożytni Grecy system pisania skrótami nazywali tachygrafią (dosł. szybkie pisanie), a Rzymianie – *notae* (znaki). Nie mamy pewnych wiadomości, kiedy zaczęto stosować stenografię w Grecji. Za wynalazcę stenografii rzymskiej uchodzi wyzwoleniec Cyncerona Tiro, skąd cały system nosi nazwę znaków tyrońskich, *notae Tironianae*.

Noty tyrońskie

system zapisu stenograficznego wymyślony i opracowany przez Marka Tulliusza Tiro, będący w użyciu z pewnymi modyfikacjami i znacznym poszerzeniem aż do wieku XI.

Potem stosowano już tylko niektóre z jego elementów. Służył do zapisu pism urzędowych i religijnych.

Słownik łacińsko-polski

Źródło: online skills, licencja: CC0.

Galeria dzieł sztuki

Autor nieznan, „Popiersie Plutarcha”, ok. 125 r. n.e., Muzeum Archeologiczne w Delfach, wikimedia.org, CC BY-SA 4.0

Bibliografia

- I. Grześczak, *Łacina dla średniozaawansowanych*, Wydawnictwo Edgard, Warszawa 2012
- H. Ørberg, *Lingua Latina per se illustrata. Pars I: Familia Romana*, Grenaa 2003
- J. Wikarjak, *Gramatyka opisowa języka łacińskiego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2013
- A. Świderkówna (red.), *Słownik pisarzy antycznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2001
- Z. Kubiak, *Dzieje Greków i Rzymian*, Znak, Warszawa 2014
- Mała Encyklopedia Kultury Antycznej PWN A-Z*, red. Z Piszczyk, Warszawa 1966

